

SEMINARI SIROCCO – IULA-UPF (4a sessió presencial)

Tema analitzat: la pronúncia dels noms propis no catalans

Acta núm. 3

Data de la reunió: 10/02/2011

Horari: 16:00 h -18:30 h

Lloc: despatx 52.415 de Ca l'Aranyó (UPF)

Assistents: Oriol Camps, Marga Hervàs, Mercè Lorente, Jaume Martí, Ester Pedreño, Ernest Rusinés, Jordi Soler, Maria Ustarroz i Lluís de Yzaguirre (per videoconferència)

Convidats: Joaquim M. Puyal i Ricard Torquemada

Excusen la seva absència: Esteve Clua, Mònica Montserrat i David Paloma

– Síntesi de qüestions debatudes

Per preparar aquesta sessió es va passar una enquesta a tots els membres del SIROCCO (sessió virtual), en què es reproduïen uns segments de veu on es podia escoltar com en Joaquim M. Puyal i altres membres del seu equip pronunciaven noms no catalans de jugadors en la retransmissió d'alguns partits. Doncs, es tractava que cada un dels membres del seminari escoltés les mostres de l'enquesta i respongués si els sonava bé com els locutors pronunciaven els noms propis forans o si la pronúncia se'ls feia estranya segons el seu criteri personal. Aquesta enquesta i una llista de temes que vàrem elaborar al Laboratori de Tecnologies Lingüístiques van ser els punts de partida de l'entrevista prèvia de l'Oriol Camps amb en Joaquim M. Puyal i en Ricard Torquemada, per tal de preparar la sessió presencial que va tenir lloc el 10 de febrer a la UPF.

Tot i que el tema principal de la sessió va ser la tasca d'en J.M. Puyal i el seu equip abans, durant i després de la retransmissió d'un partit pel que fa a la pronúncia del noms propis forans dels jugadors, també es va parlar d'altres temes col·laterals com ara els neologismes, les adaptacions al català i la tasca normalitzadora que duen a terme en les retransmissions.

Per començar ens van comentar la seva màxima: per acostar el català de la ràdio al català del carrer cal que ells mateixos facin un esforç constant per millorar el seu català en tots els aspectes (lèxic, pronúncia, sintaxi...). Aquesta és la base perquè el registre informal que utilitzen en les

retransmissions sigui al més normatiu possible. I insisteixen que no pot ser que parlin un tipus de català a la ràdio i després al carrer en parlin un altre (si corregeixen algun barbarisme per antena també ho fan a fora). Són de l'opinió que la llengua s'ha de creure i que és impossible parlar bé en públic si no parles bé en privat. Així, fan un repàs de la retransmissió *a posteriori*, però també mentre retransmeten, tant de pronúncia, com de lèxic com d'habilitats comunicatives dels participants.

La tasca de l'equip d'en J.M. Puyal podríem dividir-la en tres parts: l'anterior a la retransmissió, la que es fa durant la retransmissió i la que es fa un cop acabada.

1) Treball anterior a la retransmissió

La preparació d'un partit és complicada perquè els dubtes que els sorgiran durant la retransmissió són difícils de preveure.

- Per a cada partit preparen la plantilla dels dos equips que han de jugar. Aquesta tasca de preparació és complicada perquè les plantilles de jugadors són llargues i no poden saber amb una setmana d'antelació quins jugadors titulars sortiran al camp, i de vegades, estem parlant de molts partits en una mateixa setmana.

- Per regla general, la ràdio i la televisió s'enfronten primer als dubtes, ja que els mitjans preparen els partits abans de la seva retransmissió i resolen la pronúncia d'un nom abans de sortir en antena. Així que, en aquest cas, si tenen dubtes el primer que fan és consultar l'UAL o l'ésAdir i si no troben el que busquen proven de fer la consulta a les ambaixades pertinents o bé miren de trobar la pronúncia en llengua pròpia del nom en qüestió en algun vídeo del *Youtube*, ja que com a norma general intenten conservar la fonètica original del nom. Posen d'exemple casos com el de Pochettino o el de Bianchi i es reflexiona sobre si en retransmissions d'altres llengües també es fa aquest esforç de cara als noms catalans...

- Un dels criteris que tenen clars és el de la pronunciació de la zeta: si el jugador és català, canari, basc o sud-americà la pronuncien com a fricativa alveolar (/garsia/). En canvi mantenen la fricativa dental sorda (/garθia/) si el nom és d'origen castellà, amb l'excepció dels procedents d'Andalusia, que cal saber si “cecean” i, per tant, mantenen el so fricatiu dental sord (/θ/) o bé “sesean” (/s/).

- També tenen en compte per quina via els arriba el nom, perquè depèn de per on vingui l'adaptació s'ha de fer d'una manera o d'una altra. “Per què hem de dir García Márquez si a ell li diuen “Garsía Márques” i en català també ho diem així? Per què l'hem de pronunciar com en castellà?” Aquesta va ser una de les qüestions que es va plantejar en parlar de les diferents pronúncies d'aquesta grafia.

- Sobre aquest punt, en Jaume Martí aclareix, però, que els parlants d'una mateixa llengua no tenen en compte les seves diferències internes i que, per tant, els sona igual de bé qualsevol variant de la pronúncia si això reflecteix una de les seves variants, i es remet a l'exemple anterior sobre la pronúncia del cognom García (/garsia/ o /garθia/) en castellà o també, per exemple, les diferències d'obertura o tancament de vocals entre els parlars orientals i occidentals en català.

- La Marga Hervàs pregunta a en J. M. Puyal si mantindria la distinció entre les z i les s en el cas dels informatius. Ell respon que si es tracta d'un nom d'un personatge notori la convenció és traduir-lo.

2) Treball durant la retransmissió

L'objectiu lingüístic durant la retransmissió és fomentar l'ús normatiu de la llengua però amb naturalitat i espontaneïtat (tampoc no ho poden fer d'una altra manera, ja que de vegades són fins a vuit locutors alhora). Fan èmfasi, però, que el seu programa no és un informatiu i que, per tant, el registre que utilitzen ha de ser proper a l'audiència perquè els sentin més a prop, i això vol dir permetre's algunes llicències.

Per antena es parla molt de com s'han de dir les coses i de com no s'han de dir, però cal ser prudents i tenir clars els límits per no semblar pedants a l'hora de voler transmetre l'ús del català correcte per antena, tant en les respostes a l'audiència com a les dels col·laboradors. De totes maneres, el programa no disposa d'un servei per resoldre temes lingüístics en directe i, per tant, els arriben comentaris durant la retransmissió que no poden gestionar (no tenen prou eines o el temps suficient per justificar i respondre preguntes) i, a més, manca un sedàs, perquè de vegades hi ha aportacions de gent que en sap molt però que queden barrejades amb tota la resta fins que, amb tranquil·litat, les poden sentir o llegir.

Quan per algun motiu han canviat la manera de pronunciar el nom d'un jugador miren d'aclarir el motiu del canvi per antena per no desconcertar l'audiència (però de vegades aquestes explicacions

poden sonar pedants i això els preocupa). No obstant això, si el canvi de pronúncia esdevé amb molta diferència de temps (de vegades és d'un any), no hi fan cap al·lusió. En Lluís proposa que la gent d'arreu, a través de les xarxes socials els doni informació sobre com es pronuncia un nom concret relacionat amb la zona on es troben. L'Oriol diu que sempre està bé rebre aportacions, però en Puyal ho veu difícil per la manca de sensibilitat que acostuma a haver-hi per aquests temes i, a més, per la necessitat d'algú preparat per filtrar aquestes aportacions.

3) Treball després de la retransmissió

Les aportacions dels oients a posteriori els ajuden a revisar alguns aspectes del discurs que fan. Per altra banda, reben molts missatges i no tenen ningú que filtri quins d'ells poden ser aportacions de gent amb un criteri lingüístic ferm i quins no.

– Dificultats i dubtes

- No tenen manera de preveure el discurs que faran i, per tant, és difícil de cohesionar-lo o coordinar-lo, sobretot quan el partit és molt variat o ràpid, i això també afecta la seva manera de parlar, perquè es barreja que molts cops no tenen interioritzat el nom del jugador i que la realitat que estan narrant és molt ràpida (és en aquests moments quan sorgeixen incoherències o barbarismes), però tot i així volen transmetre que tot l'equip té una forta consciència lingüística.

- Són molt conscients que hi ha una forta submissió fonètica i ho exemplifiquen amb el cas de Zidane i Benzemà; aquests dos jugadors inicialment jugaven a França i llavors les zetes dels noms no es pronunciaven a la manera castellana. En canvi des que van arribar al Reial Madrid les zetes són pronunciades a la manera castellana.

- L'equip ha fet molta feina a contracorrent per intentar aturar la inèrcia d'imitar la pronunciació castellana, sobretot en els jugadors del Barça, que són els que més tracten. Això mateix intenten fer amb la pronunciació dels noms a la manera anglesa, però en “rebatejar” el nom dels jugadors a la catalana de vegades pot passar que els oients no reconeguin de qui estan parlant.

- Tot i fer un treball lingüístic intern per eliminar al possibles vicis arrelats sobre certs noms i termes, i compartir aquesta feina amb la redacció, són conscients que en la majoria de mitjans no es pot invertir el temps suficient per a resoldre aquests temes perquè en tenen molts més i sovint no

arriben a tot.

- Es posa de manifest la falta de comunicació entre programes, informatius i redaccions, ja que aquesta recerca que fan ells no s'utilitza en altres programes de l'emissora. Tot i així, si descobreixen que un nom es pronuncia diferent de com s'ha estat pronunciant fins al moment (tant d'esports com de premsa internacional), l'Oriol els demana que avisin ràpidament a l'*ésAdir* per tal d'actualitzar-ne la base de dades.

- La Marga afegeix que, a més, és difícil trobar una fórmula que funcioni igual per a tothom: televisió, ràdio, informatius, retransmissions... En Puyal i el seu equip poden fixar criteris específics pel seu programa perquè són un equip petit, però també els és molt difícil arribar més enllà (intenten seguir sempre el mateix criteri, però són conscients que sovint els és complicat de mantenir la coherència). En canvi a la Marga li passa justament tot el contrari, ja que els lingüistes abasten un context molt ampli i és difícil determinar solucions que funcionin per tots els casos.

- També es comenta que els és molt difícil trencar amb un tipus de pronúncia si no han pogut parlar amb el jugador per saber el seu parer, per exemple és el cas de Khedira; aquest jugador és d'origen marroquí i pronunciaven la *k* com una jota castellana, però en arribar al Reial Madrid no han pogut mantenir aquesta pronúncia perquè el pronuncien a la castellana (amb *k*). Es comenten altres exemples més coneguts com és el cas de les *h* dels noms holandesos i casos com ara Cruyff, Michels, etc. I d'altres més específics com el cas del futbolista suec Källström (en suec la pronunciació és similar a “Shelstrom”, ells la pronuncien d'aquesta manera, però a la redacció d'informatius o altres seccions ningú no dirà “Shelstrom” si veu escrit Källström, i no es fa aquesta feina de recerca).

- Un altre cas és el de Kosièlni o Kosielní, un jugador d'origen polonès que juga en la selecció francesa i també en un equip anglès. Aquest cas els presenta dubtes, ja que no saben si han de pronunciar a la “francesa” o a la “polonesa”.

- De vegades es plantegen si la prioritat ha de ser la coherència de la pròpia llengua o el respecte per la voluntat de l'individu a l'hora de pronunciar el seu nom, per exemple, el jugador andorrà Celades va expressar la seva voluntat que pronunciessin el seu cognom en castellà perquè tenia arrels aragoneses, i li van respectar.

•Un exemple més dels dubtes que se'ls presenten seria el cas de Shakhtar Donetsk, de l'equip d'Ucraïna: si el pronuncien a la manera russa seria “Shaktor” (/faktor/) i a la manera ucraïnesa seria “Shaktar” (/faktar/). Al principi no sabien que hi havia aquesta diferència i pronunciaven el nom a la manera russa, després es van decantar per la ucraïnesa, tot i així mai no saben si cauen en allò “d'estar a Girona i estar-li dient Gerona”.

– Neologismes

En J. M. Puyal comenta que els introductors de neologismes, des d'una posició de "poder", són de parla castellana i que quan un neologisme arrela és molt difícil de tirar enrere, i això passa tant en l'ús del terme que ha arrelat com en la manera de pronunciar-lo (fet que és extrapolable a la pronúncia dels noms no catalans dels jugadors): es pot intentar canviar, però a la gent li costarà associar la nova pronúncia amb l'antiga i, per tant, entendre de qui s'està parlant, o li costarà molt canviar a la pronúncia adaptada.

Tot i així, ells no permeten aquest tipus de neologismes castellans i els intenten corregir quan surten per antena, per exemple, l'expressió castellana “a bote pronto” l'han adaptat com “a cop de bot”.

Comenten que en futbol s'utilitzen molts anglicismes i que el castellà ha fet una gran feina per proposar traduccions per als anglicismes que s'han anat introduint com ara *juez de banda*, *saque libre directo*, *fuera de esquina*, etc.. En canvi, en català no hi ha hagut aquesta evolució i se segueixen utilitzant molts anglicismes (un fet curiós és que per al Puyol en Guardiola és el *míster*...). També admeten que hi ha solucions en català que no acaben de funcionar com ara l'expressió *sacada de cantonada* com a alternativa a *còrner* i que, per tant, segueixen emprant l'anglicisme (ja naturalitzat, en aquest cas), tot i així també creen nou argot futbolístic en català (per exemple *sortir de la cova* per indicar que un equip juga a l'atac sortint de la seva àrea).

– Per acabar

En general troben que hi ha molta indiferència al seu voltant pel que fa als temes relacionats amb la llengua, i també poca predisposició a acceptar que hi ha una altra manera de dir les coses, la manera que la llengua té de fer-ho “tradicionalment” o normativament. Molts cops senten que “piquen sobre ferro fred” (sovinteja el raonament “si tothom entén "Tulús" per què hem de dir Tolosa?”),

sense tenir en compte que cada llengua té els seus processos d'adaptació propis).

L'equip d'en Puyal és conscient de la influència que exerceixen en la manera d'expressar-se dels periodistes esportius i en la societat general. De vegades, però, també pateixen l'anomenada “espiral del silenci”, és a dir, si un tema no es coneix no se'n parla als mitjans perquè l'audiència no el coneix, però tampoc no el coneixerà mai si no se'n parla als mitjans. En aquest cas a ells els afecta en moments puntuals a l'hora d'explicar els criteris de pronunciació que han seguit per un nom determinat, n'és un exemple el cas que s'ha esmentat abans de la pronúncia russa o ucraïnesa de l'equip Shakhtar Donetsk (són situacions en què no saben si s'estan comportant més com a ucraïnesos o occitans que no pas els mateixos habitants de la zona, però com a comunicadors també volen reflectir i contagiar aquests fets culturals a la retransmissió).

També va quedar patent que en català es fan moltes més filigranes per poder-se saltar la influència del castellà i es va exemplificar aquest argument amb alguns noms portuguesos, ja que la seva pronúncia s'assembla a la del català central, però encara hi ha molta influència del castellà (un exemple clar és el nom de José Mourinho).

I sense més qüestions es dona per finalitzat el seminari a les 18:45 h.